МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
Історичний факультет
Кафедра історії та етнології України

Борисенківські читання

Збірник тез ІІІ Всеукраїнської наукової конференції
м. Київ, 21 листопада 2025 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
Історичний факультет
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА
Факультет психології та історії
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
Факультет історії, права та публічного управління
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО
Факультет історії і міжнародних відносин
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Історичний факультет
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
Факультет національної безпеки, права та міжнародних відносин

ЗБІРНИК ТЕЗ

ІІІ Всеукраїнської наукової конференції

«БОРИСЕНКІВСЬКІ ЧИТАННЯ»

21 листопада 2025 року

м. Київ

Київ – 2025

УДК 94(477+100)+37.016:94]:005.745
Б82

«Борисенківські читання»: Збірник тез ІІІ Всеукраїнської наукової конференції (Київ, 21 листопада 2025 року). Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2025. 275 с.

Матеріали конференції містять тези доповідей учасників ІІІ Всеукраїнської наукової конференції «Борисенківські читання». Тематика конференції охоплює дослідження з актуальних проблем історії України та етнології, всесвітньої історії та міжнародних відносин, а також методики та методології історії.

Збірник призначений для широкого кола науковців, студентів, аспірантів, викладачів та усіх, хто цікавиться історією.

Рекомендовано до друку Вченою радою історичного факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (протокол № 5 від 18 грудня 2025 р.)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:
Тетяна МЕЛЕЩЕНКО – кандидатка історичних наук, професорка
Світлана ВІЗЕР – кандидатка історичних наук, доцентка
Ірина ТЕЛЕГУЗ – кандидатка історичних наук, доцентка
Ольга ПЕРЕПЕЛЮК – докторка філософії (Історія та археологія), доцентка
Тамара БАККА – кандидатка педагогічних наук, доцентка

Упорядники:
Світлана ВІЗЕР – кандидатка історичних наук, доцентка
Ірина ТЕЛЕГУЗ – кандидатка історичних наук, доцентка

Технічне оформлення:
Світлана ПОХИЛЬ

Рецензенти:
Михайло ЖУРБА – доктор історичних наук, професор
Олексій САВЧЕНКО – кандидат історичних наук

Тези подано в авторській редакції, автори матеріалів несуть відповідальність за подану інформацію, достовірність наведених фактів та посилань у текстах. Точки зору авторів публікацій можуть не збігатися з поглядами редакційної колегії.

ISBN 978-966-931-345-4

© Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2025

ДЕВАЛЬВАЦІЯ, ІНФЛЯЦІЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ: ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЗВІТУ ТОВАРИСТВА ZWIĄZKEK STOWARZYSZEŃ SPOŻYWCÓW ЗА 1921 РІК

Приходько Микола,
кандидат історичних наук
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
м. Київ

Анотація. Проаналізовано соціально-економічне становище Польщі у перші роки після відновлення незалежності, зокрема період 1920-1921 років, на основі звіту *Sprawozdanie Związku Stowarzyszeń Spożywców za czas od 1 stycznia do 31 grudnia 1921 r*. Дослідження висвітлює масштаби валютної девальвації польської марки, інфляційні процеси та зміни у структурі зовнішньої торгівлі. Наведено динаміку курсу національної валюти, співвідношення експорту та імпорту, а також зростання цін на основні товари першої необхідності. Окрему увагу приділено розвитку споживчого кооперативного руху, який, попри економічну кризу, продовжував виконувати важливу соціальну функцію забезпечення населення базовими продуктами. Продемонстровано, як у складних фінансових умовах формувалися основи економічної стабілізації та кооперативної самоорганізації в Другій Речі Посполитій.

Ключові слова: споживча кооперація, інфляція, зовнішня торгівля, економічна криза, польська марка,

У перші роки після відновлення незалежності Польщі національна економіка перебувала у стані глибокої фінансової дестабілізації. Особливо виразно це проявлялося у стрімкій девальвації польської марки – тимчасової грошової одиниці, що функціонувала до проведення грошової реформи 1924 року. Зміни валютного курсу впродовж 1920–1921 років, зафіксовані у звіті «*Sprawozdanie Związku Stowarzyszeń Spożywców* za czas od 1 stycznia do 31 grudnia 1921 r.», демонструють гострий характер інфляційних процесів, які суттєво ускладнювали господарську діяльність споживчих товариств. На початку 1920 року за один долар США сплачували 135 польських марок. Уже в листопаді того самого року курс зріс удвічі – до 270 марок за долар. Упродовж наступного року динаміка знецінення валюти стала ще драматичнішою: у січні 1921 року курс становив 750 марок за долар, у липні сягнув 2000, у вересні – 2800, а в жовтні досягнув найвищого показника – 5000 марок за долар США [1, s. 1]. Наприкінці року спостерігалося незначне зміцнення позицій національної валюти: в грудні курс знизився до 3000 марок за долар, що, однак, не могло компенсувати попередньої втрати її купівельної спроможності. Ця ситуація була наслідком низки факторів – зокрема надмірної емісії необезпечених

грошей, витрат на фінансування воєнних кампаній, наслідків польсько-радянської війни, а також інституційної слабкості новоствореної фінансової системи.

Попри глибоку фінансову кризу та стрімку девальвацію польської марки, що визначали економічний ландшафт Польщі в 1920–1921 роках, спостерігалися окремі позитивні зрушення в структурі зовнішньої торгівлі. Одним із ключових показників такого покращення був баланс експорту й імпорту, що демонстрував поступову адаптацію польської економіки до умов вільного ринку та зростання продуктивності національного виробництва. Згідно зі звітом Związku Stowarzyszeń Spożywców, загальний обсяг імпорту (przywóz) у 1920 році становив 3 529 811 тонн, тоді як у 1921 році цей показник збільшився до 4 845 046 тонн. Водночас значно активізувався й експорт (wywóz): з 620 315 тонн у 1920 році він зріс до 2 028 044 тонн у 1921 році [2, s. 1]. Отже, порівняно з попереднім роком, обсяг вивезених товарів збільшився більш ніж утричі, що свідчить про поступове відновлення промислового та аграрного виробництва, а також про зростаючу конкурентоспроможність польських товарів на зовнішніх ринках.

Ілюстративним у цьому контексті є також показник частки експорту у співвідношенні до імпорту. Якщо в 1920 році він становив лише 17,6 %, то вже в 1921 році зріс до 41,8 %, майже в два з половиною рази. [3, s. 1].

Ще виразніше позитивні тенденції у розвитку зовнішньої торгівлі Польщі виявляються при виключенні з загального балансу даних щодо імпорту вугілля з території плебісцитного Верхнього Сілезія, який до певного моменту не входив до складу Польщі. Цей виняток має принципове значення, оскільки саме вугілля становило суттєву частину загального обсягу товарообігу, але після приєднання частини Верхньої Сілезії до Другої Речі Посполитої його постачання втратило статус зовнішньоторговельної операції, що спотворювало реальну картину експортно-імпортного балансу. Так, без урахування імпорту сілезького вугілля, у 1920 році обсяг ввезених товарів становив 839 182 тонни, тоді як у 1921 році він зріс до 1 320 868 тонн. У той же час обсяг експорту залишався незмінним (620 315 тонн у 1920 р. та 2 028 044 тонн у 1921 р.), оскільки відвантаження вугілля не складало суттєвої частки в обсягах вивезення. Унаслідок цього співвідношення експорту до імпорту, яке в загальному обчисленні в 1920 році становило 17,6 %, а в 1921 році – 41,8 %, виявляється значно вищим, якщо виключити дані щодо вугілля. Так, у 1920 році експорт становив уже 73,9 % від імпорту, а в 1921 році перевищив його – на рівні 153,5 % [4, s. 2].

Окрім валютної девальвації та змін у структурі зовнішньої торгівлі, важливою складовою економічної кризи в Польщі на початку 1920-х років було

стрімке зростання цін на товари першої необхідності. Аналіз цінової динаміки свідчить про глибоку інфляцію, яка прямо впливала на повсякденне життя населення, обмежуючи доступ до базових продуктів та товарів широкого вжитку. Особливо показовою є ситуація з цінами на цукор, сіль та свічки, які в період між 31 грудня 1920 року та 31 грудня 1921 року зазнали надзвичайного зростання. Якщо наприкінці 1920 року 1 кілограм цукру коштував 61 марку, то вже через рік – 680 марок, що становило зростання на 1014 %. Ще вищу динаміку продемонструвала сіль – її ціна зросла з 6,4 марки до 80 марок за кілограм, тобто на 1150 %. Абсолютний рекорд за темпами подорожчання встановили свічки, які з 17,34 марки за кілограм подорожчали до 340 марок – це зростання на 1900 % [5, s. 3].

Отже, 1920–1921 роки в Польщі відзначалися глибокою фінансовою кризою, стрімкою девальвацією польської марки та високою інфляцією, що значно знижувало купівельну спроможність населення. Водночас спостерігалося пожвавлення зовнішньої торгівлі та зростання конкурентоспроможності польських товарів на міжнародних ринках. Різке підвищення цін на базові продукти і товари широкого вжитку відображало інфляційний тиск на економіку. Загалом цей період характеризувався одночасно кризою і початком поступового відновлення господарської активності.

Список джерел та літератури

1. Sprawozdanie Związku Stowarzyszeń Spożywców za czas osd 1 stycznia do 31 grudnia r. 1921. Warszawa 1922. S. 1.

2. Sprawozdanie Związku Stowarzyszeń Spożywców za czas osd 1 stycznia do 31 grudnia r. 1921. Warszawa 1922. S. 1.

3. Sprawozdanie Związku Stowarzyszeń Spożywców za czas osd 1 stycznia do 31 grudnia r. 1921. Warszawa 1922. S. 1.

4. Sprawozdanie Związku Stowarzyszeń Spożywców za czas osd 1 stycznia do 31 grudnia r. 1921. Warszawa 1922. S. 2.

5. Sprawozdanie Związku Stowarzyszeń Spożywców za czas osd 1 stycznia do 31 grudnia r. 1921. Warszawa 1922. S. 3.